

Umjetnost kao poticaj govornog izražavanja

Puškaric, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:196951>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MARTINA PUŠKARIĆ

UTJECAJ UMJETNOSTI NA RAZVOJ GOVORA

Završni rad

Pula, rujan 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MARTINA PUŠKARIĆ

UTJECAJ UMJETNOSTI NA RAZVOJ GOVORA

Završni rad

JMBAG: 0303048452, izvanredni student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Govorno izražavanje

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Lingvistika

Mentor: prof. pred. Irena Mikulaco

Pula, rujan 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

1. UVOD	6
2. GOVORNO-JEZIČNI RAZVOJ PREDŠKOLSKOG DJETETA	7
2.1. <i>Temeljna područja razvoja djeteta</i>	7
2.2. <i>Govorno-jezični razvoj</i>	8
2.3. <i>Uobičajeni razvoj govora s obzirom na dob djeteta</i>	10
2.4. <i>Značaj poticajne okoline na razvoj govora</i>	12
3. UTJECAJ UMJETNOSTI NA RAZVOJ GOVORA	14
3.1. <i>Glazba kao poticaj razvoja govora kod djeteta</i>	16
3.2. <i>Dječja umjetnička kreativnost kao poticaj razvoja govora kod djece</i>	18
3.3. <i>Utjecaj likovne umjetnosti na razvoj govora</i>	20
3.4. <i>Primjena umjetnosti u Montessori učenju</i>	23
4. ISTRAŽIVANJE	27
4.1. <i>Predmet istraživanja</i>	27
4.2. <i>Cilj istraživanja</i>	28
4.3. <i>Metode istraživanja</i>	28
4.4. <i>Materijali i sredstva za rad</i>	29
4.5. <i>Motivacija</i>	29
4.6. <i>Rezultati istraživanja</i>	30
5. ZAKLJUČAK	45
LITERATURA	47
POPIS SLIKA	49
SAŽETAK	50
SUMMARY	51

1. UVOD

Tema ovog rada je Umjetnost kao poticaj govornog izražavanja. Umjetnost na različite načine već od djetetove najranije dobi djeluje na njegov razvoj te se u tom kontekstu može govoriti o povezanosti djetetovog razvoja i umjetnosti. Sve više istraživanja ukazuju na to da je djetetov razvoj pod utjecajem umjetnosti iznimno učinkovito jer umjetnost potiče kognitivne, stvaralačke i izražajne procese kod djeteta. Navedeno posebno dolazi do izražaja kod djece predškolske dobi. Zbog toga je važno djetetu osigurati poticajno okruženje u kojem će se povezivati različita područja razvoja u jednu cjelinu.

U ovom radu naglasak će biti na povezanosti likovne umjetnosti s razvojem govora. Likovna umjetnost prepoznata je kao vrlo kvalitetan alat u razvoju govora kod djece. Ona potiče govor, jezično izražavanje i stvaranje priče, širi vokabular te na taj način djeluje na djetetove kognitivne procese, tj. na povezivanje jezičnog izričaja i likovnoga djela.

U teorijskom dijelu rada opisat će se razvoj govora kod djece predškolske dobi. Nadalje, govorit će se o utjecaju umjetnosti na razvoj govora, načinu povezivanja umjetnosti i jezika, ali i drugih područja koja se intenzivno razvijaju u predškolskoj dobi. Istraživanje je provedeno u Dječjem vrtiću Cvrčak na Malom Lošinju, a cilj istraživanja bio je utvrditi način na koji se može povezati dječji crtež s govorom. Tema aktivnosti u dječjem vrtiću bila je Morsko dno. Aktivnost se sastojala od motivacije, crtanja morskog dna te od razgovora o crtežima koje su djeca nacrtala. U aktivnosti je sudjelovalo trinaest djece te se provela tijekom jednog dana boravka djece u vrtiću. Vrtićku grupu, u kojoj je provedeno istraživanje, čine djeca u dobi od tri do sedam godina.

2. GOVORNO-JEZIČNI RAZVOJ PREDŠKOLSKOGA DJETETA

Govorni razvoj djeteta temelji se na raznim čimbenicima s kojima se dijete susreće u ranom djetinjstvu, ali isto tako temelji se i na njegovom vlastitom razvoju i nasljednim faktorima. Pri tome treba naglasiti kako je svako dijete individualno i zasebno te ne postoje dva ista djeteta prema svojem razvoju. Razvoj, prema tome, predstavlja slijed promjena koje se manifestiraju u osobinama, sposobnostima i ponašanju uz koje se mijenja dijete i njegova uloga u okolini. Dijete spoznaje sve više vještina, postaje sve veće, spretnije, sposobnije, uklapa se u svoju okolinu i sve je aktivnije u pozitivnim interakcijama s društvom u kojem se nalazi i postaje sve prilagodljivije toj okolini. Unatoč tome što se dijete nekada promatralo kao „čovjek u malom“, danas se prvenstveno koristi teorija prema kojoj se dijete postupno razvija ovisno o vanjskim utjecajima tijekom cijelog svojeg života, od samoga začeća pa sve do smrti, pri čemu je, ipak, najvažniji i najdinamičniji razvoj u predškolskoj fazi.

Razvoj govora samo je jedan od temeljnih elemenata razvoja, među koje, osim toga, ulazi i razvoj drugih motoričkih, kognitivnih i drugih osobina i vještina. Prema tome, za promatranje razvoja govora i utjecaja na razvoj govora kod djeteta prvenstveno treba obratiti pozornost na razvoj djeteta općenito kao i na važne sastavnice razvoja samoga govora.

2.1. Temeljna područja razvoja djeteta

Fizički razvoj djeteta započinje još u prenatalnoj fazi kada se počinju razvijati organi, raste glava i razvijaju se živčana tkiva. Potom, tijekom ostatka trudnoće razvija se živčani, krvožilni i ostali tjelesni sustavi dok se pred kraj razvoja kod djeteta povećava mišićna napetost, razvoj senzornih i motoričkih organa i refleksa. Po ovome se može zaključiti kako, zapravo, početak razvoja djeteta započinje već u majčinoj utrobi.

Glavni razvojni elementi kod dječjeg razvoja su motorički, spoznajni, socio-emocionalni i društveni razvoj pa su, prema tome, spomenuta područja razvoja okosnica dječje razvojne psihologije. Treba pri tome napomenuti kako razvoj djece nije pravocrtni razvoj, već je svaki razvojni stadij određen različitim promjenama koje

se odvijaju dvosmjerno: napredak u jednom području prati zastoj u nekom drugom području. Kako dijete sazrijeva, izmjenjuju se sekvence pojedinih stadija: razdoblja ravnoteže zamjenjuju neravnoteže pa razdoblja zaokruživanja, suprotnosti, povlačenja, ekspanzije.

Iz suvremene se perspektive promatra dijete kao biće koje je samo po sebi cjelovito, a razvoj toga djeteta predstavlja zbroj pojedinih aspekata razvoja. Navedeni se pristup naziva holističkim pristupom te se temelji na principima (Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca, & Letica, 2004: 14):

- Razvoj počinje prije rođenja.
- Razvoj ima više međusobno povezanih dimenzija. To uključuje tjelesni, spoznajni, emocionalni i socijalni razvoj koji utječu jedan na drugi i razvijaju se usporedno. Stoga, svaka razvojna intervencija utječe na sva područja razvoja.
- Razvoj se odvija predvidljivim koracima, a učenje se pojavljuje u prepoznatljivim sekvencama unutar kojih postoji veliki individualni varijabilitet u brzini razvoja i stilu učenja djeteta.
- Razvoj i učenje se pojavljuju kao rezultat djetetove interakcije s ljudima i predmetima iz okoline.
- Dijete je aktivni nositelj vlastitog razvoja.

Najznačajniji razvoj odvija se tijekom prvih šest godina djetetova života. U tome razdoblju najbrže se razvija dijete u svim segmentima, posebice, u pogledu razvoja ljubavi, pažnje, mentalnog i fizičkog stanja te percepcije samoga sebe u okolini. Isto tako, u tome se razdoblju postavljaju temelji za psihički, socijalni i intelektualni razvoj koji će se nastavljati tijekom cijeloga života. Ipak, njihov smjer razvoja uvelike će biti uvjetovan upravo djetinjstvom.

2.2. Govorno-jezični razvoj

Kroz govor kod djeteta se posebno razvija komunikacija koja predstavlja složen i trajan proces koji, pored verbalnih, ima mnogo i neverbalnih komponenti koje spadaju u domenu tzv. ekspresija (izraz lica, grimase, mimika, uzdisanje, plač), koje su značajne za analizu kada se proučava komunikacija kod djece predškolske dobi. U

suvremenoj je razvojnoj psihologiji uvelike zastupljeno stajalište kontinuiranog razvoja govora prema kojem govorni razvoj izrasta iz ranije neverbalne komunikacije. U početku se govor pojavljuje sasvim spontano, da bi kasnije bio sve više plod vježbanja pod utjecajem okoline. Govor je u direktnoj vezi s akcijom, dijete spoznaje svijet oko sebe djelujući na njega. Znanstvenici potvrđuju nezamjenjivu ulogu govora u razvoju djeteta i dječjeg mozga od najranijih dana (Pehar-Zvačko, 2000: 41).

Govor se kod djeteta razvija u ranoj dobi te je sastavni dio razvoja djeteta u predškolskoj dobi. Pripada među najvažnije elemente razvoja psihičkih vještina kod djeteta te se upravo njegova buduća socijalizacija uvelike zasniva na razvoju sposobnosti za razvoj komunikativnih vještina. Putem razvoja govora razvija se i dijete u društvenom obliku i to kao socijalno, intelektualno, emocionalno i društveno biće. Kako govor postaje sve izraženiji, tako se sve više ističu djetetove emocije i njegov intelektualni napredak.

Putem takvog razvoja dolazi do formiranja temelja za razvoj verbalne komunikacije, nedvojbeno glavnog komunikacijskog oblika u ljudskoj vrsti. Govorno-jezični razvoj djeteta zasniva se na razvoju različitih mogućnosti i sposobnosti koje usvaja dijete kroz razna područja razvoja. Njegov se razvoj temelji na razvoju djetetove spoznaje, percepcije, motorike, socijalizacije, ali, isto tako, govorom se razvija i emocionalnost kod djeteta. Stoga se razvoj govora ne može odvojiti od drugih razvojnih faza, već on predstavlja element u mozaiku razvoja djeteta koji slijedi ostala područja razvoja djeteta, ali je jednako tako veoma ovisan o okolini. S obzirom na prepoznate zakonitosti prema kojima se razvija djetetov razvoj mogu se prepoznati i norme za razvoj govora temeljem djetetovog fizičkog i psihičkog razvoja. Pri tome je od značajne uloge poticanje i davanje raznih stimulansa kako bi dijete bilo u prilici razvijati svoje govorno-jezične vještine.

U spajanju uvjeta za rađanje govora s biološkom egzistencijom čovjekova bića, fenomenologija govora pokazuje da je on posljedica mnogih faktora koji će biti prisutni u daljem razvoju govora kod djeteta i u komunikaciji govorom odrasla čovjeka. U tom daljnjem razvoju govora faktori koji su rađali govor s jedne strane i dalje su prisutni, a s druge strane govor će utjecati na razvoj i bogaćenje tih istih faktora koji su rađali govor. Tako će govor uz afektivnost razvijati mentalni razvoj

djeteta; pomagat će mu da mozak pomalo stvara apstraktne pojmove i da shvati apstraktne odnose. Pomagat će i razvoju mašte, tom demijurgu svakog stvaralačkog akta, počevši od stvaranja u dječjim igrama i ograničenim umjetničkim intuicijama do kasnijih potencijalnih snažnih umjetničkih stvaranja (Guberina 1991: 41)

Treba imati, također, na umu kako je verbalna komunikacija samo jedan od oblika ljudske komunikacije. Pripada joj atribut tipično ljudske komunikacije jer jedino čovjek njome ovladava i njome se služi. Omogućena je usvajanjem jezika, ljudskim postignućem, nastanak kojeg se ni danas ne razumije u potpunosti (Ljubešić, 1995: 152).

2.3. Uobičajeni razvoj govora s obzirom na dob djeteta

Uobičajeni razvoj govora odvija se u nekoliko faza koje su tipične gotovo za svako dijete. Međutim, treba imati na umu kako se te faze ne odvijaju kod svakog djeteta u potpuno istim vremenskim intervalima pa je stoga potrebno uzeti uobičajeni razvoj govora kao smjernice za okvirni vremenski kalup u kojem se određene osobine govora kod djeteta mogu već razviti. Najintenzivniji razvoj govora i jezika obuhvaća prve tri godine života i odvija se po predvidivim fazama. Dijete prolazi faze koje započinju s prvim nekontroliranim i nerazumljivim glasovima te dolazi do beznačajnih glasova koje dijete, ipak, svjesno proizvodi i kojima nešto želi poručiti. Slijedi voljno sudjelovanja u razgovoru u kojem izražava svoje misli, osjećaje, stavove i potrebe. Predgovorno razdoblje počinje rođenjem i traje do 9. mjeseca života djeteta. Nakon njega slijedi govorno razdoblje koje obilježava pojava prve riječi sa značenjem, a traje od 9. do 15. Mjeseca. Razdoblje pojave prvih rečenica traje od 18. do 24. mjeseca te slijedi razdoblje naglog širenja rječnika i usvajanja gramatičnosti koje traje od 24. do 36. mjeseca (Banjan-Baketić, 2010). Navedeno je razdoblje veoma važno jer se u tome razdoblju mora započeti govor djeteta barem do određene razine ukoliko se očekuje normalni budući razvoj kod djeteta u pogledu govora. Ukoliko se to ne dogodi, govorni problemi pratit će dijete cijelog života. Stoga je važno provesti i dijagnostiku razvoja govora u ovoj fazi jer se putem govora često može prepoznati i cjelokupno odstupanje od uobičajenog razvoja djeteta.

Govorni poticaji imaju značajnu ulogu u prvim mjesecima razvoja djeteta. Neposredno nakon rođenja dijete se vokalno sporazumijeva s okolinom. Plač je prvo vokalno izražavanje neugodnih osjećaja djeteta čije značenje najbolje razumije majka kojoj ono poručuje da je gladno, žedno, uznemireno, da ga nešto boli ili mu smeta. Na taj način dijete obavještava majku o svojim stanjima, potrebama te već u najranijoj fazi komunicira s njom. Igrajući se svojim govornim organima ono počinje stvarati mnoštvo različitih glasova. Ta vokalna igra slična je kod svih beba, bez obzira na jezično okruženje i u toj se dobi ne razlikuje čujuće od gluhog djeteta. Nakon 6. mjeseca dijete urednog sluha počinje namjerno i osmišljeno proizvoditi glasove materinskog jezika (dok kod slušno oštećene djece ovakva produkcija glasova izostaje) (Banjan-Baketić, 2010). Govorni poticaji nisu samo riječi i izazivanje njihove reakcije, često su ti poticaji i kroz pjesmu, slike ili prikazivanje drugih umjetničkih sadržaja pa se već u ovoj fazi može reći kako se djeca potiču na razvoj govora kroz umjetnost.

Na sam proces usvajanja govora i brzinu razvoja govora utječu razni drugi faktori koji proizlaze iz djetetovih okolnosti i obilježja (Jelaska, Bošnjak, Cvikić, Hržica, Kusin, & Milić, 2005: 43):

- djetetova spola (djevojčice često brže progovaraju, nego dječaci)
- broja djece u obitelji (s braćom i sestrama može se imati više jezičnog iskustva)
- redoslijeda djece u obitelji (često prvo dijete brže progovara, nego drugo)
- odnosa roditelja i drugih prema djetetu (koliko se djetetom bave, kako mu se obraćaju itd.)
- jezičnoga uzora (to može biti otac, majka, ujak, dadilja, stariji brat itd.)
- vrste obiteljskog života (u obitelji, u ustanovi, čuva li tko dijete, pohađa li vrtić itd.)
- jezične okoline (je li to jednojezična ili višejezična okolina)
- društvenog položaja roditelja (jesu li prihvaćeni u okolini, jesu li obrazovani itd.)

Putem procesa slušanja glasova, zvukova ili pjesme iz okoline djetete započinje svoj proces usvajanja i razvijanja govora. Ono uči glasove te shodno tome uči i njihovo značenje. U početku razlikuje glasove prema emocionalnoj podlozi glasova te ih svrstava u ugodne i neugodne, poznate i nepoznate zvukove i glasove i slijedom svojeg prepoznavanja glasova reagira na iste. Daljnjim razvojem djeteta i daljnjim usvajanjem glasova i njihovoj izloženosti povećava se sposobnost razlikovanja i razumijevanja glasova te djetete započinje s imitacijom glasova, slogova te izgovaranja prvih riječi. Vrlo brzo djetete će naučiti kako određene riječi, odnosno glasovi predstavljaju objekte, akcije i mišljenja. Sadržaj govora do četvrte godine, uglavnom, je vezan za neposrednu situaciju. Tek poslije govor postaje razumljiv sam po sebi i bez obzira na neposrednu situaciju (Babić, 1996).

2.4. Značaj poticajne okoline na razvoj govora

Razvoj govora uvelike ovisi o okolini u kojoj se djetete nalazi. Tu okolinu predstavljaju prvenstveno roditelji, ali, isto tako, je i značajna uloga odgojnih ustanova, posebice vrtića, pri usvajanju govora. Pri tome se govor usvaja oponašanjem govora odraslih, ali i nazivanjem određenih stvari i pojava.

Svijest o komunikaciji predstavlja temelj urednog govorno-jezičnog razvoja djeteta te se kao takva pojavljuje pri samom početku razvoja djeteta, u najranijoj dobi. Stoga je posebice važno naglasiti značaj rane emotivne komunikacije djeteta i okoline, posebice, majke jer se na takav način osiguravaju emocionalne veze s odraslom osobom koje će jamčiti sigurnosti i emocionalnu povezanost na zdrav način. Ta početna povezanost utječe na cjelokupan djetetov razvoj. Kroz afektivnu komunikaciju formira se motivacija za komunikaciju i socijalizaciju što u konačnici utječe na uredan razvoj govora (Čimbur & Škarić, 1988).

Kada se govori o stimulaciji djeteta u optimalnoj sredini, treba napomenuti kako je važno i pravilno dozirati tu stimulaciju. Poželjna je ona optimalna stimulacija koja osigurava najbolji stupanj poticaja koje djetete može procesirati. Dakle, djetete se treba stimulirati razumno, sa znanjem, bez pretjerivanja i preopterećivanja koje će izazivati isključivo zbunjenost i otežati proces usvajanja.

Poticajna okolina preduvjet je kvalitetnog razvoja govora kod djeteta te razvoja djeteta općenito. Takva okolina, prije svega, podrazumijeva okruženje koje je obogaćeno s različitim potencijalima i mogućnostima za učenje, no jednako tako i za istraživanje i eksperimentiranje, odnosno upoznavanje svijeta oko sebe. Upravo je mogućnost pokušavanja različitih stvari, eksperimentiranja i samostalnog istraživanja ključno za razvoj svih elemenata djetetovog mozga i poticaj za stvaranje kreativnog načina mišljenja i time olakšanog učenja uključujući i olakšano usvajanje govora.

Kako od samog početka života bebin mozak sazrijeva, tako pupa i cvijeta njena sposobnost opažanja. Zauzvrat te razvojne aktivnosti pomažu oblikovati mozak u razvoju. Neprestanim dodirivanjem, gledanjem, kušanjem, slušanjem i kretanjem bebe si osiguravaju većinu iskustava koja im trebaju da bi im se mozak normalno razvijao. No, da bi na tom stupnju potaknuli najpotpuniji djetetov razvoj, roditelji trebaju osigurati određena iskustva, posebice, u području emotivne potpore i govora (Kihak, 2013: 30).

U predškolskom razdoblju dijete se mora poticati razumno, sa znanjem, bez pretjerivanja i preopterećivanja. Riječ „poticanje“ u kontekstu urednog razvoja zdravoga djeteta zapravo, znači „bavljenje djetetom“ što je jedna od najvažnijih roditeljskih zadaća (Posokhova 2005: 13). Prema tome, postaje jasno kako je najvažnija sastavnica okoline upravo roditelj i upravo interakcija roditelja i djeteta predstavlja temelj za uspješno usvajanje jezika.

3. UTJECAJ UMJETNOSTI NA RAZVOJ GOVORA

Pri razvoju govora kod djece posebno je važna uloga okoline iz koje dijete preuzima i razvija svoj govor. Pri tome najvažniji segment okoline predstavljaju roditelji, ali isto tako važan segment okoline jest i vrtić. Upravo se u vrtiću nastavlja odgoj djeteta započet od roditelja te se dobivaju neke od najvažnijih socijalnih vještina te dijete postaje društveno biće. Usporedno s time, razvija se i djetetov govor kojeg oplemenjuju, ne samo odgojitelji, već i vršnjaci. Osim isključivo govora, kroz primjenu umjetnosti može se značajno oplemeniti govor djeteta i primjenom umjetničkih sadržaja u nastavi. Značaj umjetnosti poznat je još od antičke Grčke kada je umjetnost bila jedan od najvažnijih oblika odgoja, posebice, u antičkoj Ateni. Putem umjetnosti razvijao se i govor jer se govorništvo smatralo, također, veoma važnom umjetnosti u to vrijeme.

Značajna inačica riječi umjetnost, odnosno riječi "kultura" označava sužujuću pluralizaciju pojma koji se odnosi na cjelokupan način života. U tom značenju riječi "kultura" može se proširiti obuhvaćajući intelektualnu djelatnost općenito (znanost, filozofiju, školovanje i sl.) ili se značenje riječi može suziti na "maštovitijim" zanimanjima, poput glazbe, slikanja i književnosti. Kulturu dječjeg vrtića pedagozi nazivaju još i ozračjem ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, zato što ozračje čini bit i daje dušu svakoj zajednici pa tako i vrtićkoj. Ozračje je duh dječjeg vrtića, ono neku zajednicu čini jedinstvenom i prepoznatljivom i zato mu treba posvetiti veliku pozornost (Miočić, 2012: 73).

Značaj umjetnosti u odgoju i značaj umjetnosti u usvajanju govora kod djece prepoznao je jedan od najvećih filozofa antičkog doba - Platon. Upravo je Platon naglasio kako estetski senzibilitet ima izražen utjecaj na etičku dimenziju osobnosti te potiče kod djeteta dobrotu i na taj način omogućuje postizanje unutrašnjeg sklada ličnosti djeteta. Sličan je stav imao i Aristotel koji je prisutnost umjetnosti u odgoju smatrao zaslužnom za razvoj cjelovite ličnosti djeteta (Mendeš, Ivon, & Pivac, 2012: 112).

Umjetnička područja uvelike stvaraju posebno ozračje u predškolskoj ustanovi. Kroz umjetnička područja razvija se kreativno mišljenje. Kreativno mišljenje podrazumijeva

fleksibilnost mišljenja, inventivnost, sklonost k istraživanju, sposobnost da se postavljeni problem riješi na nov originalan način, a bit ovakvog mišljenja jest istraživački pristup (Miočić, 2012: 174).

U današnje vrijeme kroz razne pristupe traže se alternativni pravci odgoja predškolske djece i djece u ranoj školskoj dobi pomoću kojih bi se upotrebljavala umjetnost kao važan segment razvoja djeteta. Slijedom toga, razvile su se odgojne teorije i koncepcije kao što su Montessori, Agazzi, Waldorf i Reggio, a koje daju veliku pozornost upravo umjetničkom odgoju. Ove su škole samo nastavak već ranije započete tradicije potrage za alternativnim pedagoškim pravcima koji bi upotpunili razvoj djeteta i omogućili kroz kreativnost i zabavu razvoj osobina kojima bi dijete postalo ljudska jedinka s boljim vrlinama i kvalitetama kao osoba. Umjetnost, pri tome, ima posebno važnu ulogu, posebice, pri poticanju kreativnosti.

Primjena umjetnosti pri odgoju djece u najranijoj dobi jest veoma snažno sredstvo kojime se potiče kvalitetniji odgoj i obrazovanje djece te se kroz takav pristup olakšava pojavnost dječje kreativnosti uključujući i sposobnost usvajanja govora. Moć umjetnosti izvire iz estetskih kvaliteta umjetnosti.

Krajem devetnaestog stoljeća na pedagošku scenu je nastupio Pokret za umjetnički odgoj. Osnovna je težnja pokreta bila "odgoj za umjetnost pomoću umjetnosti", razvijanje u mladih osjećaja za lijepo i smisla za stvaranje lijepog. Pokret koji je nastao u Engleskoj, proširio se u Njemačku, a zatim i u druge europske zemlje. Odjeka je imao i u našim krajevima. Ideje Pokreta za umjetnički odgoj svoje su mjesto našle u različitim nastavnim predmetima (doživljaj i dramatizacija teksta u nastavi materinskog jezika, slobodno crtanje u nastavi crtanja, ljepota u izvođenju oblika u ručnom radu, sklad pokreta u gimnastici i dr.). Umjetničko izražavanje i stvaranje u kontekstu različitih pedagoških koncepcija odgoja i obrazovanja smatra se bitnom sastavnicom utjecaja na cjeloviti razvoj djeteta predškolske dobi. Uvidom u suvremene nacionalne kurikulume različitih zemalja vidljivo je da svi potiču i umjetničku senzibilizaciju odgajnika (Mendeš, Ivon, & Pivac, 2012: 113).

Primjenom umjetničkih djela potiče se kod djece fleksibilnost mišljenja, inventivnost, ali jednako tako i sklonost prema istraživanju, sposobnost postupka pronalaska

originalnog rješenja za postavljeni problem te sklonost samostalnog isprobavanja više mogućnosti za dolazak do rješenja. Pri tome su posebno važne umjetničke grane jer šire horizonte kreativnosti.

3.1. Glazba kao poticaj razvoja govora kod djeteta

Kao posebno važan poticaj razvoja govora kod djeteta sve se više upotrebljava glazba koja kao takva ulazi u domenu značajnog ukupnog estetskog i umjetničkog odgoja te pri tome ima značajan utjecaj na ukupni afektivni, socijalni, kognitivni i psihomotorički razvoj djeteta.

Glazba u životu čovjeka ima, osim subjektivne funkcije kroz koju se najčešće glazba razumijeva, također, i razvojnu funkciju u smislu razvoja individualnog mišljenja, djelovanja i stvaranja. Spomenute funkcije pri tome nisu kontradiktorne, već štoviše one se međusobno isprepliću kroz različite perspektive koje doprinose sveobuhvatnijem i kvalitetnijem glazbenom odgoju i obrazovanju (Cain, 2015: 115).

Primjenom glazbe u odgojnim ustanovama kod djeteta se, također, već u ranoj fazi razvijaju i temeljne glazbene sposobnosti koje uključuju razumijevanje i pamćenje melodije, stvaranje percepcije ritma, razumijevanja tonaliteta, prepoznavanja intervala, kao i uočavanja estetskog značenja glazbe i samim time razvoja djetetovog sluha za glazbeni izričaj. Razvoj glazbenih sposobnosti prati zakonitost psihofizičkog razvoja djeteta te se nadovezuje na razvoj njegovih kognitivnih i govornih sposobnosti.

Temeljne strukturalne sastavnice govora su intonacija, ritam, intenzitet, napetost i vrijeme za pauzu. Sve se navedene sastavnice pojavljuju i kod glazbe. Te sastavnice povezane su s tijelom koje stvara govorne glasove kao rezultat pokreta. Bez pokreta nema zvuka. Tijelo je vrlo osjetljivo na niske frekvencije koje služe kao temelj za ritam i melodiju govora. One prenose ritam (Guberina 1991: 35).

Ukupno se može prepoznati devet temeljnih faza razvoja glazbenih sposobnosti kod djeteta (Miočić 2012: 74):

- faza slušanja (0-6 mjeseci)
- faza motoričke reakcije na glazbu
- (6-9 mjeseci)
- faza prve glazbene reakcije (9-18 mjeseci)
- faza prave glazbene reakcije (18 mjeseci – 3 godine)
- faza imaginativne pjesme (3-4 godine)
- faza razvoja ritma (5-6 godina)
- faza stabilizacije glazbenih sposobnosti (6-9 godina)
- faza estetskog procjenjivanja (11 godina) i
- glazbena zrelost (17 godina)

Primjenom glazbene umjetnosti u odgoju kod djece se potiče razvoj i afirmacija kritičkog i estetskog promišljanja, ali isto tako potiče se i kreativni i stvaralački proces. Na taj se način značajno utječe na spoznajno-vrijednosni aspekt individue, kao i na sposobnost njihove osobne nadogradnje i kulturnog prosperiteta. Isto tako, kroz ovakav se pristup potiče i razvija kultura življenja i sposobnost njihovog vlastitog izražavanja što izravno utječe i na sposobnost govora.

Za razvoj glazbenih sposobnosti, koje su složene mentalne funkcije, uz značajan udio genetskih činitelja i vlastite aktivnosti svakog pojedinca, presudne su godine najranijeg djetinjstva te poticajna socijalna sredina. Socijalni čimbenici imaju vrlo snažan utjecaj na izgradnju glazbeno-kritičkih načela pojedinca te njegovo bavljenje glazbom. Tada se misli o povoljnom ili nepovoljnom glazbenom ozračju, tj. o povoljnoj ili nepovoljnoj glazbenoj stimulaciji u obitelji i u odgojno-obrazovnim institucijama (Miočić 2012: 75).

Pomoću glazbe djeca se uče slušati, a upravo je slušanje važan proces komunikacije i upravo se kroz slušanje kvalitetnije usvaja govor u najranijoj fazi djetetovog razvoja. Naime, glazba povećava osjetljivost djetetovog uha na različite tonalitete i samim

time je veoma pogodna za bolje razumijevanje i prihvaćanje glasovnih poruka, bile one emitirane kroz pjesmu ili kroz govor.

Dijete koje nema problema sa sluhom susreće se s glazbom kao poticajom za razvoj govora već u najranijoj dobi kada uglavnom od roditelja prima kao stimulaciju razne glazbene jednostavne „uratke“, poput, uspavanki i brojalice koje slijede ponavljane ritmičke pokrete, primjerice, njihanje na koljenima ili pljeskanje rukama, a zatim prima glazbenu stimulaciju i kroz prve pjesmice koje uči usporedno s govorom. Glazbena stimulacija se nastavlja i kroz igru i aktivnosti u vrtiću u koje su uključena i druga djeca, primjerice, uz ritmično pjevanje, skakanje, brojalice i slično (npr. preskakanje užeta, lastika, igre školice i dr.).

U toj fazi posebno važnu ulogu imaju brojalice. One su u dječjoj igri svakodnevna pojava. Ona pomaže djetetu pri izboru igre, igrača, uloge u igri, redosljedu igre i drugo. Osim što brojalice predstavljaju glazbeni govor, ona je i glazba metrike i ritma, odnosno pokreta i zbog toga je bliska djeci. Pošto je ritam ono najbitnije kod ove vrste glazbenih stimulacija, samo značenje brojalice nije toliko značajno iako brojalice sa značenjem ipak utječu na usvajanje ispravnog ritma i boljeg izgovora rečenica u kasnijem govoru (Guberina 2010: 31).

Glazba ima veoma blagotvoran utjecaj na kompletni ljudski organizam te na bitna razvojna područja kod djeteta, posebice, na razvoj govora. Glazbene i govorne vrednote dovedene su u vezu te se jasno vidi kakav utjecaj ima glazba na razvoj govora. U fazi razvoja govora ritmički pokreti u prostoru razvijaju govorno pamćenje i usavršavaju govorni ritam. Osim toga, djetetu je lakše prihvatiti govorno gradivo ukoliko je ritmično i ako ga sebi može vizualno predočiti. Ritmične i slikovite stihove popraćene pokretom dijete uči spontano, bez naprezanja zato što osjeća zadovoljstvo zbog procesa ponavljanja koji mu daje sigurnost (Pudrlja 2016: 32).

3.2. Dječja umjetnička kreativnost kao poticaj razvoja govora kod djece

Djeca kroz svoje stvaralaštvo i maštu potiču svoj vlastiti kognitivni i percepcijski razvoj, ali isto tako potiču i razvoj svojega govora, jer se poticanjem misli, posebice, o

apstraktnim pojavama koje oni zamišljaju kroz svoju igru stvara i njihova potreba nazvati te stvari i pojave, kao i opisivati ih.

Stvaralaštvo je općenita imanentna tendencija ranog razvoja jer kod djeteta njega postoji prirodni interes za okolinu, za njezino istraživanje i otkrivanje te za stvaralačkom preradom iskustva. Kreativno ponašanje se definira u sklopu divergentnih procesa mišljenja koje implicira izvornost i različitost u nalaženju različitih odgovora na istu situaciju, a ne točnost i uniformnost. Upravo igra omogućuje stvaralačku preradu objektivnog i realnog. U njoj dijete fleksibilno organizira poznaje dijelove na nov i izvoran način (Šagud, 2002: 35).

Posebno je zanimljiva dječja igra kao izvor kreacija, prije svega, zbog toga što se djeca igraju da bi se igrala, odnosno dječja igra je potaknuta i motivirana sama po sebi. Nema neku očitu neposrednu praktičnu svrhu ili korist, a može se povezati s igrom u ranoj dobi kod ostalih sisavaca, pri čemu je vidljivo kako se kroz igru nagonski uče najvažnije aktivnosti koje će taj sisavac tijekom svojeg života obavljati, od lova i borbe do pronalaska skloništa ili odnosa sa svojom zajednicom. Upravo u toj svrhovitosti samoj po sebi mogu se, također, pronaći i poveznice s umjetnosti jer često je i umjetnost sama sebi uzrokom i inspiracija dolazi iz čiste želje za umjetničkim djelom i stvaranjem. Prema tome, dječja igra je, također, oblik umjetničkog stvaralaštva. Dječja igra je velika i neiscrpna snaga nastajanja i stvaranja koja se pojavljuje kod djeteta, ali koja se potom prenosi na stvaralačku snagu i svijeta uopće. I sam svijet umjetnosti temelji se na zaigranom stvaralačkom činu koji sadrži svojevrzne draži same igre. Umjetnička djela su neponovljiva i unikatna, slično kao što je i svijet igre za dijete nedjeljiva istina i bitak sam po sebi, ali i bitak djeteta. Ne čudi, stoga, što djeca u ranoj dobi često unose elemente umjetnosti i stvaralaštva u svoju igru, od crtanja do stvaranja jednostavnih ritmičkih melodija.

Poznato je koliko se dijete može kistom, riječju, lutkom, „osjećajem za ljepotu“ vinuti u najviše slojeve kreativne igre tako da mnogi znanstvenici i umjetnici kao Dostojevski, Winnicot, Tartaglia i drugi pitaju nije li to već umjetnost, odnosno umjetnička igra. Dječja igra ima jednu bitnu značajku umjetnosti: ona nije kopija života, kao što to nije ni umjetnost. I umjetnost je jedna vrsta igre u odnosu na realan

život (Mendeš, Ivon, & Pivac, 2012: 114). Vidljivo je, prema tome, kako dječja igra potiče umjetničko stvaralaštvo, ali, isto tako, potiče i njihovo istraživanje što se krije iza granica ruba do kojega dolaze. Dječja igra i dječje umjetničko stvaralaštvo pomiče njihove granice spoznaje i kreacije i samim time pomiče i njihove granice verbalne komunikacije jer ih potiče da se detaljnije izraze, koriste nove pojmove u izražavanju i uđu dublje u tematiku „problema“ koji moraju izraziti.

3.3. Utjecaj likovne umjetnosti na razvoj govora

Tijekom razvoja likovnih sposobnosti kod djece događaju se progresivne promjene te su one karakteristične za svaku dobnu skupinu djece. Crteži su odraz želje djeteta za komunikacijom s okolinom, a počeci razvoja crtanja kod djece se javljaju između druge i treće godine starosti, odnosno u periodu intenzivnog razvoja govora. Međutim, djetetu i u ranijoj dobi treba pružiti mogućnost crtanja iako djeca do dvije godine najčešće crtanje (šaranje) doživljavaju kao igru, a ne kao izražavanje.

Formalni i sadržajni razvoj crtanja kod djece povezan je s razvojem motorike, percepcije za stvaranje i razumijevanje pojmova, emocija te drugih, psihičkih, fizičkih i socijalnih funkcija koje su vezane uz djetetov opći razvoj. Prema mentalnoj i kronološkoj zrelosti i realizaciji crteža, može se promatrati dječja likovna ekspresija u tri razdoblja. Prvo razdoblje odnosi se na predškolsku dob, drugo se odnosi na predškolsku dob i početak osnovne škole, a treće obuhvaća period osnovne škole.

Period „škrabanja“ (druga do treća godina djetetove starosti) izgleda pomalo kaotično jer dijete još uvijek u toj dobi nije ovladalo motorikom i prostorom. Crte koje povlači po papiru su centripetalne i centrifugalne ili imaju oblik nepravilnih koncentričnih krugova. U tom periodu dijete olovku drži nesigurno te poradi toga dolazi do nesigurnih i nekoordiniranih pokreta. U ovom razvojnom stupnju dijete, zapravo, izvodi motoričke igre.

Sadržaj crteža najčešće nema značenje, već je samo vanjski produkt motoričke djelatnosti, no to djetetu pruža veliko zadovoljstvo. Međutim, bez obzira na izostanak značenja crteža u ovoj dobi djeteta, važno je naglasiti da dijete crtajući spoznaje svoje mogućnosti, razvija kreativno promišljanje, ali i uči govor koji se u ovoj dobi

djeteta najviše veže uz osnovne pojmove s kojima se dijete susreće prilikom crtanja (bojica, olovka, papir i sl.). Na taj način dijete ono što će u kasnijoj dobi povezivati s likovnim izražavanjem, u ovoj dobi povezuje na razini značenja.

U tom kontekstu može se reći kako likovna umjetnost već kod djeteta u najranijoj dobi ima potencijal te je na odraslima da taj potencijal podupiru, daju mu prostor za razvoj i da ga potiču sukladno djetetovim afinitetima. Jedino na taj način dijete može povezivati sliku s vlastitim doživljajem te navedeno izraziti vlastitim crtežom o kojem će ispričati vlastitu priču. Poticanje likovnog stvaralaštva kod djece danas je sve više povezano s korelacijom s drugim područjima djetetovog razvoja te se sve više uočava da likovno izražavanje ima velik utjecaj na razvoj djetetovog govora, pisma i izražajnih sposobnosti.

Period simboličkog izražavanja (četvrta do osma godina djetetovog života) karakterizira sve veća spoznaja djeteta da likovnim prikazivanjem može nešto izraziti. Ova razina u razvoju crtanja odgovara stjecanju simbola u razvoju govora. Dijete tijekom ovog perioda ne crta predmeta u realističnom izgledu, već ih crta u skladu s onim što zna o njima. U početnom razdoblju simboličkog crtanja dijete češće crta ljude, nego predmete. U tom kontekstu može se reći da dijete crta ono što je za njega najvažnije. Najprije crta ljude, zatim, životinje, kuće, automobile, drveće i dr.

U periodu između četvrte i sedme godine dječji crteži se počinju diferencirati. Dijete prikazuje stvarnost (shematski crteži), a crta po sjećanju, odnosno na temelju toga kako zamišlja ono što crta. Na kraju ovog perioda dolazi do otkrića povezanosti boje i crtanog objekta. Radovi djece u ovoj dobi puni su boja te svaki od njih odražava djetetovo razumijevanje svijeta oko sebe.

Važno je naglasiti da likovno izražavanje djeteta u toj dobi pojednostavljuje mu spoznavanje svijeta koji ga okružuje na način da dijete kognitivno, estetski i putem jezika izražava ono što je doživjelo te sve to spaja u svoj crtež. Likovni izričaj omogućuje mu da različite doživljaje poveže u jednu kompaktnu cjelinu koja govori o tome kako je dijete razumjelo, doživjelo i spoznalo nekoga ili nešto.

Dječje likovne aktivnosti, kao što su šaranje kistom, pastelom ili olovkom, važne su za cjelokupni njegov razvoj. Zanimanje predškolske djece za izražavanjem pomoću crteža govori o spoznajnom razvoju te utječe na razvoj jezika i mišljenja. #Izražavanje crtom već u dobi od godine i pol oblikuje plohe i nudi jasan uvid u razmišljanje djeteta. S razvojem djeteta razvijaju se i njegovi impulsi što ih tijelo preko ruke i šake pretvara u točke i crte.“ (Zainović Tanay, Ljiljana Tanay, Emil Robert Sretna djeca-poticanje i razvoj djeteta putem umjetnosti, 2011: 56).

Šaranje predškolske djece već u najranijoj dobi vježba moždane sposobnosti u skretanju pažnje i zadržavanju pažnje istovremeno uspostavom samoregulacije između oka i ruke te između ruke i moždanih polutki. Nadalje, dječje likovno izražavanje, koje započinje šaranjem, a nastavlja se smislenijim oblicima, izvor je govora, čitanja i pisanja jer se neprestano radi o prevođenju u sustav znakova. Dijete prati jezik kao tražilica riječi i slike. Vizualno i osjetilno vrednovanje dio je nastajanja znakova koje dijete koristi. Naime, kada dijete crta, njegov crtež nosi značenje (Zainović Tanay, Ljiljana Tanay, Emil Robert Sretna djeca-poticanje i razvoj djeteta putem umjetnosti, 2011).

Likovno izražavanje djetetu pomaže u usmjeravanju pažnje što znači da učestalo likovno izražavanje dovodi do bolje koncentracije i u drugim aktivnostima, primjerice, prilikom pričanja priče, prepričavanja nekog događaja, opisivanja slike i sl. Iz navedenog razloga predškolski period iznimno je važan za razvoj likovne umjetnosti kod djece te povezivanje likovnog izričaja djece s drugim oblicima izražavanja i spoznavanja (Balić-Šimrak, 2010).

Kreativnost kod predškolske djece utječe na razvoj njihovih sposobnosti koje se odražavaju na cjelokupni djetetov razvoj te mu navedeno omogućuje da spozna svijet oko sebe na kvalitetniji i jasniji način. U tom kontekstu likovno izražavanje omogućuje djetetu da svijet u sebi i oko sebe proživljava i doživljava preko slike, promatrajući okolinu te promišljajući o svemu što ga okružuje.

Pritom treba naglasiti da djeca tek u kasnijoj dobi spoznaju što je to umjetnost. No, na odraslima je da potiču kod djece likovno izražavanje te da ih usmjeravaju prema što kvalitetnijim povezivanjima slike i riječi, doživljenog i shvaćenog, naučenog i

prihvaćenog. Slika nastaje u očima promatrača te je važno da se razumije dječji crtež, ali i kako dijete razumije svoje likovno izražavanje.

Djeca su često spontana u prenošenju vlastitog doživljaja na papir te prikazuju kako su ona shvatila svijet oko sebe. No, važno je da i jezično mogu izraziti ono što su nacrtala te da razumiju povezanost između slike i riječi. Povezivanje slike i riječi u kognitivne cjeline utječe na djetetovo razumijevanje riječi, ali i slike te na njegovo razvijanje spoznajnih obrazaca utemeljenih na procesima povezivanja između različitih područja. Stoga se unutar suvremenih odgojnih znanosti sve više naglašava da dijete treba odrastati u poticajnom okruženju koje će mu omogućiti razvoj na temelju povezivanja, a ne isključivanja.

U tom kontekstu sve se više potiče i povezivanje različitih umjetnosti u jednu cjelinu te stvaranje kompaktnih priča sukladno djetetovoj dobi. Suvremeni odgoj usmjeren je na spoznavanje kroz sliku, riječ, glazbu, doživljaj i sl. Na taj način dijete uči da svijet oko njega nije prepun isključivanja, već da je povezan u smislenu cjelinu. Isto tako, dijete na taj način stvara vlastiti stil povezivanja te vlastite svjetove koje može izraziti crtežom, pričom, kreativnim uratkom i sl.

3.4. Primjena umjetnosti u Montessori učenju

Montessori škola potječe još iz devetnaestog stoljeća i utemeljila se na tada rastućem trendu učenja kroz umjetnost pri čemu je osnivač, Maria Montessori, prepoznala potencijal koji umjetnost nudi za kreativnost djeteta i poticanje kreativnog razvoja. Prvu dječju kuću u kojoj je poučavala svojom metodom Maria Montessori je otvorila 6. siječnja 1907. godine u siromašnoj radničkoj četvrti. Kad su došla djeca sa svojim roditeljima, dočekali su ih mali stolovi, stolice i ormari puni zanimljivih materijala. Dr. Montessori je vjerovala kako nije potrebno djecu siliti na učenje, nego je dovoljno osigurati im pripremljenu i poticajnu okolinu koja će ih izazivati na istraživanje kako bi zadovoljili svoju prirodnu znatiželju (Perić, 2011: 12). Iako je kod roditelja i suvremenika takav pristup izazvao mnogo skepse i nepovjerenja, veoma brzo pokazao se kao dosta dobar pristup koji je osigurao pozitivne rezultate u poučavanju djece.

Pokazalo se tako kako je Maria Montessori ispravno prepoznala potencijal koji se skriva u individualnom pristupu djeci kao i potencijal koji ima njihova kreativnost koju izražavaju kroz crtanje, pjevanje ili recitiranje. Ona je prepoznala još u devetnaestom stoljeću kako su tradicionalnom programu učenja potrebne radikalne promjene, do te mjere da iz temelja promijene odgojno-obrazovni sustav te se prilagode novim pedagoškim pristupima poučavanju. Svoju je pedagogiju Maria Montessori temeljila upravo na promatranju i individualnom pristupu učeniku svakom učeniku. Takav je pristup radikalno promijenio pedagoško shvaćanje pristupa djeci i njihovom poučavanju, prije svega, jer se temelji na legitimiranosti slike djeteta kao znatiželjnom biću koje će samostalno htjeti istraživati ukoliko dobije kvalitetan podražaj, pa je prema tome utemeljila svoju pedagogiju Montessori na pretpostavci kako će dijete samostalno htjeti učiti, usporedno sa svojim razvojem i socijalizacijom, odnosno kako uspostavlja odnose s vršnjacima i odraslima.

Pedagoška načela i didaktički materijal koji je osmislila Maria Montessori sve veći broj znanstvenika, pedagoga i učitelja implementira u teoriju i praksu, istražujući na koji način teorija i iz nje proizašli materijali odgovaraju razvojnim, socijalnim i emocionalnim potrebama suvremene djece (Sablić, Rački, & Lesandrić, 2015: 772). Neuroznanstvena i razvojno-psihologijska istraživanja potvrdila su temeljne postavke Montessori slike djeteta. Na sliku djeteta i na shvaćanje djeteta kao konstruktora vlastitog razvoja poziva se i suvremeni pedagoški konstruktivizam (Bašić, 2011).

Maria Montessori u svojoj metodologiji poučavanja djece posebno napominje značaj učenja jezika od najranije dobi. Upravo to učenje je prema mnogim pokazateljima temelj za sva buduća učenja. Učenje jezika se, prije svega, odnosi na prve tri-četiri godine života u djetinjstvu pri čemu je važan i element predčitačkih vještina i svijest o pisanom jeziku.

Čitanje omogućuje djetetu povezivanje s mislima riječi i pojmove iz prošlosti i sadašnjosti. Ono pomaže djetetu razviti svoju osobnost i svoj intelekt. Dijete će pročitati kako bi dobilo informacije na isti način na koji su vidjeli stariju djecu i odrasle to raditi u njihovom društvu. Nakon što je svijet knjiga i pisane riječi postao otvoren za dijete, samo nebo je granica. Neka djeca su toliko uzbuđena zbog sposobnosti da

čitaju, da će htjeti vježbati svoje čitalačke vještine kada god im se pruži mogućnost, te će čitati bez granica (Montessori Primary Guide, 2015).

Dijete s dvije i tri godine prepoznaje da netko upravo čita ili piše. Svjesno je da pisani jezik ima svoju svrhu. Ta se svijest pojavljuje kao prvi pojam o pismu, a ovisi o zastupljenosti čitanja i pisanja u djetetovu neposrednom okruženju. Između 4. i 5. godine dijete usvaja osnove pisanoga jezika- razlikuje slova, interpunkciju, prepoznaje smjer pisanja i čitanja, uviđa razmak među riječima i percipira ih kao zasebne jedinice, a postupno osvještava i da se riječi sastoje od manjih jedinica. Ta osviještenost intenzivno se razvija između 5. i 6. godine života. Kada dijete osvijesti da je riječ moguće podijeliti u manje jedinice (slogove, glasove) koji odgovaraju njihovim pisanim simbolima - slovima, te kada može identificirati određeni glas u inicijalnom, medijalnom i finalnom položaju unutar riječi, tada je spremno početi čitati. Dijete najprije napamet uči značenje cijele napisane riječi odnosno koristi logografsku strategiju prema kojoj je cijela napisana riječ znak za izgovorenu riječ. Ta strategija tipična je za početno čitanje što znači da u fazi početnoga čitanja i pisanja dijete najprije čita globalno, čita sliku riječi (Puškarić, 2015: 7). Upravo je u tome značajna primjena umjetnosti jer se pomoću umjetničkog izražavanja može djetetu olakšati poimanje pisane riječi i time mu olakšati čitanje. Isto tako, na taj se način poboljšava i govor jer se putem razumijevanja prikazanih znakova kao crteža olakšava poimanje riječi kao logografskog pojma.

Različite vještine predčitačkog poučavanja provode se kroz igru i putem izazivanja interesa za riječi i pisani jezik kod samoga djeteta. Pri tome se često primjenjuju vještine kao što su razumijevanje značenja riječi, vještina važna za bogaćenje rječnika. Što dijete više riječi zna, sposobnije je za stvaranje veza pri čitanju. Razumijevanje smisla primanja i odašiljanja poruka, odnosno povezivanje pisanoga i govornog jezika, pomaže djetetu da razumije što čita. To je i sposobnost opisivanja događaja i otkrivanje smisla. Poznavanje slova, također, spada u predčitačke vještine. Nužno je da dijete shvati da je riječ sastavljena od manjih dijelova – glasova, odnosno njihovih ekvivalenata–slova, što znači da dijete može prijeći u fazu analitičko–sintetičkoga čitanja (Puškarić, 2015: 7).

Usporedno crtanje određenog pojma i samim time likovno izražavanje s „crtanjem“ te riječi jedan je od koraka koji se posebice potiču u Montessori školi. Isto tako, potiče se djecu da nacrtaju određenu priču i potom je prepričaju, ali također, se i putem slika prikazuju slova. Tako djeca najprije nauče crtati određeno slovo, a tek onda uče njegovo značenje i to, uglavnom, pridruživanjem drugim pojmovima koji sadrže to slovo ili počinju na to slovo.

4. ISTRAŽIVANJE

U ovom dijelu rada prikazat će se primarno istraživanje koje je provedeno u Dječjem vrtiću Cvrčak u Malom Lošinju. Istraživanje je provedeno tijekom jednog dana, a u njemu je sudjelovalo trinaest djece u dobi od tri do sedam godina. Rad u ovoj vrtićkoj skupini ne provodi se po specijalnom programu, već obuhvaća standardne vrtićke aktivnosti. Autorica rada provela je istraživanje tijekom redovnog radnog vremena.

4.1. Predmet istraživanja

Program likovne kulture u vrtiću prilagođen je razvojnim fazama djetetovog likovnog izražavanja i stvaranja. Na temelju propisanog programa odgojitelj treba osmisliti kreativan i fleksibilan sadržaj, temeljen na poznavanju likovne problematike kao i likovnog i psihofizičkog razvitka djece (Grgurić, Jakubin, 1996).

Ciljevi upoznavanja djece s likovnom kulturom obuhvaćaju brojne elemente, od poticanja psihomotoričnoga razvitka, preko mašte, intelektualnoga razvitka do estetske osjetljivosti i emocija. Likovnom izražavanjem djeca stječu trajna i uporabljiva znanja i vještine u svrhu likovnog izražavanja, odnosno vizualne komunikacije koja se može povezati i s verbalnom komunikacijom. Analitičko-misaoni procesi potiču kod djece aktivan i stvaralački odnos prema okolini, razvijaju vizualnu percepciju te proširuju kompetencije vizualnoga mišljenja. Rješavanjem likovnih problema djeca razvijaju sposobnosti praktičnoga oblikovanja i donošenja estetskih prosudba i odluka te na taj način oblikuju likovni govor.

Likovni se govor razvija preustrojem unutrašnjih veza među vizualnim znakovima i značenjima u osobnom iskustvu stvaralačkih procesa. Oblikuje se promatranjem, istraživanjem, likovnim stvaranjem i primjenom znanja o vizualno-likovnim elementima i njihovim odnosima. Programski sadržaji potiču vizualnu znatiželju, otvorenost za stjecanje novih iskustava, osjetljivost za probleme te originalnost u njihovu rješavanju likovno-tehničkim sredstvima.

Stoga je predmet ovog istraživanja proces likovnog stvaralaštva povezan s govorom te korelacija između crteža i govora kod djece predškolske dobi. Povezanost slike,

crteža, umjetničkog djela i sl. s govorom iznimno je važno za djecu predškolske dobi jer ona na taj način stvaraju odnose koji ih dovode do relevantnih značenjskih veza.

4.2. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je povezati likovnu umjetnost s govorom te vidjeti na koji način likovna umjetnost utječe na razvoj govora kod predškolske djece. Da bi se ostvario postavljeni cilj, odabrana je jedna aktivnost na kojoj se nastojalo utvrditi povezanost likovne umjetnosti i govora. Kao aktivnost odabrana je tema slikanje morskog dna. Izabrala sam tu aktivnost iz razloga što su sva djeca s otoka i svi su dosta upoznati s morem i s onim što se nalazi u njemu. Smatram temu morskog dna vrlo širokim pojmom što bi trebalo u djeci pobuditi maštu kako na papiru tako i u priči. Morsko dno je tema o kojoj djeca u skupini jako puno znaju pa smatram da će i to biti veliki poticaj za uspješno odrađenu likovnu aktivnost, a s time ću doći do konkretnih odgovora koje ovo istraživanje traži: povezanost umjetnosti i govora.

Morsko dno se kao tema ne mora obrađivati samo u vizualnom smislu i što djeca vide ili znaju o moru. Šum mora, šuškanje kamenčića, udaranje valova, te razni drugi zvukovi mora u djetetu mogu pobuditi osjećaje, maštu te ga potaknuti na razmišljanje, izražavanje, asocijacije što uvelike utječe na djetetov kongnitivni, socijalni i psihomotorički razvoj. Dijete bi opisivalo zvukove koje čuje što utječe na njegov govor i izražavanje, a samim time ga potiče na razmišljanje. Ja sam za ovo istraživanje odabrala likovnu aktivnost tj. da ćemo ono viđeno i ispričano prenositi na papir, a s time i zaključiti utjecaj likovne umjetnosti i govora.

4.3. Metode istraživanja

U istraživanju su korištene slijedeće znanstvene i istraživačke metode:

- analiza i sinteza
- dedukcija i indukcija
- deskriptivna metoda
- metoda razgovora
- komparativna metoda
- metoda opažanja
- metoda zaključivanja.

4.4. Materijali i sredstva za rad

Materijali i sredstva za provedbu aktivnosti mogu se podijeliti u dvije skupine: motivacijski materijal i sredstva te sredstva i materijal koji su djeca koristila prilikom provedbe aktivnosti. Motivacijski materijal sastojao se od slika i predmeta koji dočaravaju morsko dno. Predmet za rad činile su zaštitne folije, kute, tempere, papiri, kistovi te čašice s vodom. Tempere kao slikarsku tehniku sam izabrala iz razloga što sam aktivnost provodila u mješovitoj skupini, nisam htjela odvajati stariju djecu od mlađe djece nego sam odlučila da ćemo svi slikati temperama. Mlađa djeca da bi se mogla izražavati bojom najprije moraju ovladati pravilno držanje kista. Zato sam zaključila da će tempere biti najbolja slikarska tehnika za oslikavanje morskog dna. Ponudila sam djeci kistove različitih debljina, različite boje tempera (primarne, sekundare i terciarne) te im objasnila ako pomiješaju bijelu temperu s bilo kojom drugom bojom da će dobiti novu boju (npr. ako zelenu boju pomiješamo s bijelom dobiti ćemo različite nijanse zelene, ako ima više bijele boje biti će svijetlija zelena). Pokazala sam im koje su boje primarne boje (crvena, žuta i plava), sekundarne boje (narančasta, zelena i ljubičasta) i terciarne boje (crna, smeđa..). Objasnila sam im da miješanjem primarnih boja dobivamo sekundarne boje (npr. zelena boja nastaje miješanjem plave i žute boje), te im dopustila da sami istražuju i promatraju nove nijanse boja kako bi aktivnost bila još zanimljivija. Tempere su za mene jako zanimljiva tehnika slikanja iz razloga što sami određujemo gustoću boje (što više kist stavljamo u čašicu s vodom boja će biti rijeđa) i takvu je prenosimo na papir.

4.5. Motivacija

Prije provedbe ove vrtičke aktivnosti kojom se nastojalo povezati likovno izražavanje (crtanje) s govorom djecu sam motivirala na način da sam im prvo na laptopu pokazala nekoliko slika morskog dna te video zapise o morskome dnu. Nakon toga sam donijela predmete (školjke, kamenčiće, zvijezdu, morsku travu, pužice, priljepke, ježeve) koji predočavaju svijet morskog dna te sam djeci postavila slijedeća pitanja:

- Prepoznaju li pojedini predmet?

Sva djeca su prepoznala svijet morskog dna.

- S kojim dijelovima morskog dna ste se susreli?

Djeca su se većinom susrela sa svim predloženim predmetima, odnosno imala su iskustvo sa živom i neživom prirodom s morskog dna.

- Jeste li ikada ulovili kojeg stanovnika morskog dna?

Djeca su ulovila ježa, rakove i ribice.

- Koji vam se stanovnik morskog dna najviše sviđa?

Djeca su odgovorila različito, no sva su djeca s oduševljenjem pričala o svojim iskustvima sa stanovnicima morskog dna. Djeca su govorila o svojim doživljajima, o onome što ih je razveselilo, uplašilo, što im je bilo neobično i sl.

4.6. Rezultati istraživanja

Nakon što sam djecu motivirala za aktivnost koja slijedi, rekla sam im da ćemo danas slikati i govoriti o morskome dnu, tj. rekla sam im da je tema današnje vrtičke aktivnosti morsko dno. Posložili smo sve što nam je bilo potrebno za slikanje te sam im objasnila da nacrtaju morsko dno onako kako ga oni doživljavaju, neku svoju zanimljivost sa stanovnicima morskog dna ili nešto što su zanimljivo čuli o morskome dnu.

Dok su djeca slikala, pustila sam im glazbu kako bi atmosfera bila opuštenija, a djeca još više motivirana za rad. U tijeku slikanja obilazila sam svako dijete te s njim komentirala što slika i da li mu se sviđa aktivnost. Nakon što je svako dijete iz skupine naslikalo rad, otišli smo na ručak, a za to vrijeme dječije slike su se osušile. Po povratku s ručka djeca su sjela u krug, a ja sam uzela njihove slike te smo krenuli jednu po jednu komentirati.

Slika 1. Morsko dno, dječak T., 6 god. 9 mj.

Tijekom razgovora o crtežima djeci sam postavljala pitanja na koja su ona odgovarala.

Prvo postavljeno pitanje vezano uz prvu sliku bilo je dječaku T. i što se sve nalazi na njegovoj slici?

O: „Hobotnica i njezino crnilo koje ispušta, ribe, alge i meduze.“

Zatim sam ga pitala da li je ikad vidio kako hobotnica ispušta crnilo?

O: „Nisam, ali tata mi je pričao zašto to radi i vidio sam to na televiziji, to mi je fora pa sam zato to i nacrtao.“

Djeci sam, zatim, postavila pitanje znate li razliku između biljnog i životinjskog svijeta i da mi kažu što im je najdraže iz mora?

Sva djeca su znala razliku između biljnog i životinjskog svijeta. Najdraže stvari iz mora su bile različite: zvijezde, školjke, male ribe, velike ribe, lignje, hobotnice, morski krastavci, a najviše ih se složilo da su im najdraži dupini.

Sljedila je interpretacija iduće slike.

Slika 2. Morsko dno, dječak L., 6 god 5 mj.

P: Koje boje si koristio za svoj crtež?

O: „zelenu, pravu, crvenu, žutu, sivu i narančastu boju.“

Izgleda li morsko dno izgleda tako šareno?

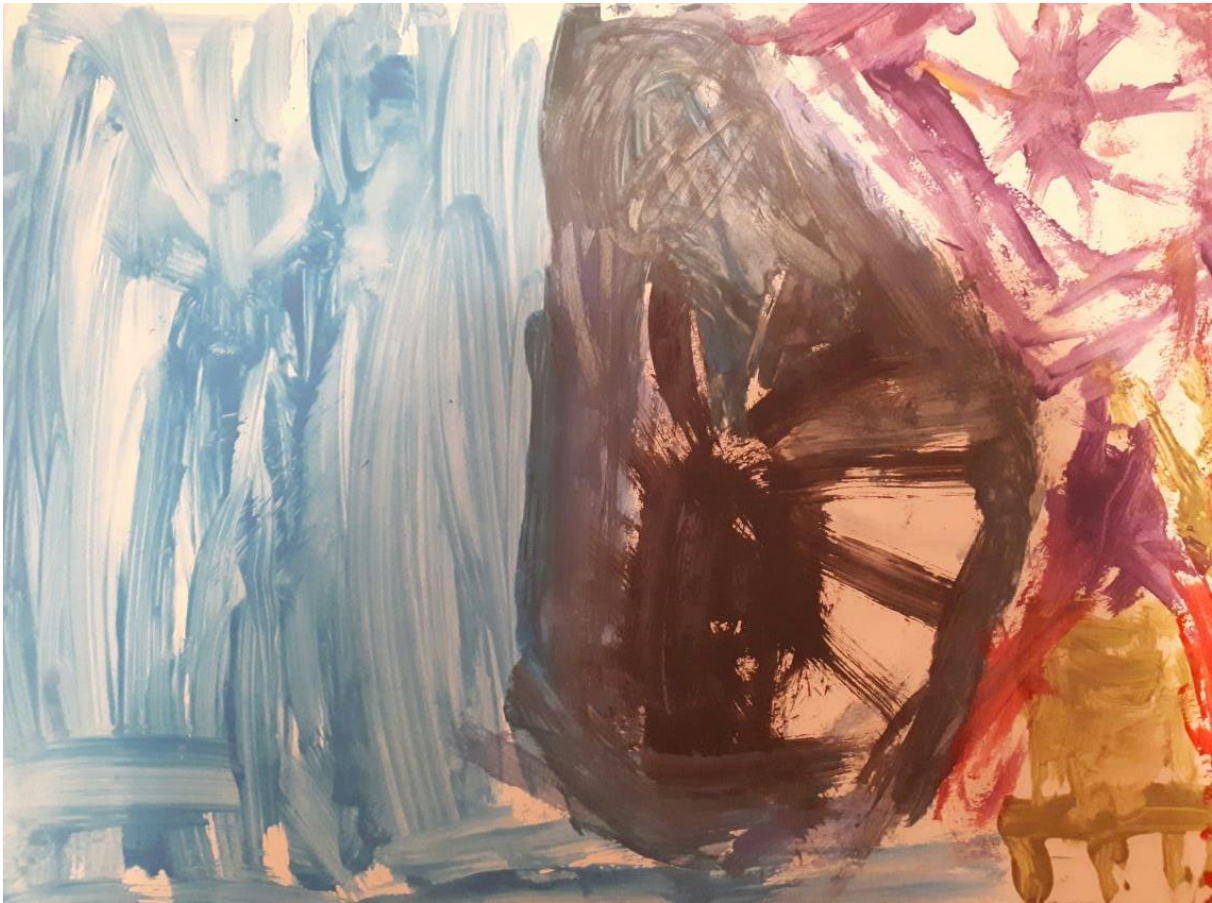
O: „da, izgleda šareno, ali da ovisi koliko je blizu obali, ponekad izgleda, a ponekad ne izgleda tako jako šareno.“

P: Koja boja je tebi najlijepša na dnu?

O: „plava, zelena i siva.“

Djeci sam pokazala treću sliku te nakon što su dobro pogledala krenula sam postavljati pitanja vezana uz sliku.

Slika 3. Morsko dno, dječak R., 5 god.

P: Kojih boja ima najviše na slici?

O: plava i smeđa boja.

P: Što je plavo, a što smeđe na morskom dnu?

O: „Plavo je more i ribe, a smeđe školjke, zemlja i morske biljke.“

Slijedilo je upoznavanje djece sa sljedećom slikom.

Slika 4. Morsko dno, dječak K., 6 god 8mj.

P: Što je sve naslikano na slici?

O: „Trava, morski krastavac, morska zvijezda, ribe, alge, školjke i pijesak. Tamnija plava označava dublje more, a svjetlija plava pliće more, kada se vozim s barkom znam negdje vidjeti plićak u dubokom.“

P: Gdje se tebi najlijepše kupati i voliš li promatrati morsko dno?

O: „Najviše se volim kupati tamo di je pijesak i ne dem puno u duboko jer više volim graditi kule i kugle od pijeska.“

Iduće postavljeno pitanje je bilo postavljeno za svu djecu: Koje boje mogu biti ribe?

Odgovor je bio: plave, sive, smeđe, narančaste i bijelo-sive.

Zatim sam ih pitala: Što mislite da li na morskom dnu žive svijetle ili tamne ribe?

Djeca se nisu mogla složiti oko toga da li na morskom dnu žive svijetle ili tamne ribe.

Nakon njihovih odgovora pokazala sam im sljedeću sliku morskog dna.

Slika 5. Morsko dno, djevočica E., 4 god 3mj.

P: Koje životinje si naslikala?

O: „Ribe, raka i morskú zvezdu.“

P: Tvoja slika prikazuje morsko dno u plićaku ili u velikoj dubini?

O: „U velikoj dubini.“

Djeci sam postavila pitanje žive li morski psi morskom dnu?

Okó odgovora na ovo pitanje djeca su se dvoumíla. Dio njih je smatrao da žive dok je dio djece smatrao da morski psi ne žive na morskom dnu.

Nakon njihovih odgovora pokazala sam im sljedeću sliku.

Slika 6. Morsko dno, djevojčica A., 4 god 5mj.

P: Što si ti naslikala?

O: „To su sve morske zvijezde jer je mi je to najlijepše u moru, one mogu biti žute, crvene i narančaste.“

P: Žive li morske zvijezde na samom morskom dnu?

O: „Žive u plićaku jer sam ih jednom vidjela dok sam bila s mamom pa sam ju dodirnula.“

Zatim sam pitala svu djecu: Koje još životinje žive na morskom dnu, a da nisu naslikane na dosadašnjim slikama?

Djeca su odgovorila: raža i jež.

Iduće pitanje glasilo je: Jeste li sve ove životinje vidjeli uživo?

Sva djeca su na ovo pitanje odgovorila potvrdno.

Slika 7. Morsko dno, djevojčica I., 4 god 5mj.

P: Koje biljke ili životinje možete se nalaze na tvojoj slici?

O: „Rak, školjka, morska trava i lignja.“

P: Što misliš, što je sve na morskom dnu?

O: „Sve je na dnu.“

P: Plivaju li životinje na morskom dnu?

O: „Da, plivaju, a kada se umore tamo i spavaju jer najudobnije im je na pijesku spavati.“

Slika 8. Morsko dno, djevojčica E., 3 god 3mj.

P: Što si sve naslikala?

O: „Crveni rakovi, zelena je trava, žuto školjke, a ostalo su ribice.“

P: Jesu ti lijepše velike ili male ribe?

O: „Više volim male ribice jer njih mogu vidjeti kad sam na rivi pa im bacam kruh.“

Nakon ovako zanimljivih odgovora postavila sam svoj djeci pitanje: Što mislite da li zlatna ribica živi na morskom dnu?

Djeca se nisu mogla dogovoriti oko odgovora na to pitanje. No, jedan od zanimljivih komentara bio je da živi i da je zato slijepa te da živi, ali dođe na površinu kada nekome treba ispuniti želju.

Slika9. Morsko dno, dječak M., 4 god 4mj.

P: što je plave boje na slici?

O: „To je more.“

P: Što si još naslikao?

O: „Jež je crne boje, crvena je zvijezdu, a ostalo su školjke.“

P: Voliš li više plivati u dubokom ili plitkom?

O: „Volim ići u duboko jer se ne bojim dubokog, a u plićaku samo volim skakati.“

Nakon toga sam djeci postavila pitanje: Što se nalazi na morskom dnu (pijesak, mulj, kamenje)?

Djeca su se složila da morsko dno može biti pjeskovito, muljevito i kameno.

Slika 10. Morsko dno, djevojčica K., 6 god 8mj.

P: Je li ti se svidio današnji zadatak i možeš mi reći što si sve naslikala?

O: „Jako mi se svidio zadatak jer jako volim more i najviše volim kad je ljeto jer naučila sam plivati pa s maskom gledam što sve ima u moru. Na slici su hobotnice, morski krastavci, morska trava, zvijezde, ribe i kamenje.“

P: Bojiš li se nečeg što se nalazi u moru?

O: „Ne volim plivati preko morske trave, ali se ne bojim, jedino se bojim morskog psa koji jede ljude, ali znam da toga nema na Lošinju nego samo na filmu pa idem jako duboko plivati.“

Svoj djeci sam postavila pitanje: Što mislite je li morsko dno različito na malim i velikim dubinama? Po čemu?

I na ovo pitanje djeca su imala šarolike odgovore, a neki od njih bili su: razlikuje se, po tome što na morskome dnu gdje je jako duboku ima puno biljaka i

životinja; ne razlikuje se; ponegdje se razlikuje, a ponegdje ne; morsko dno je morsko dno.

Djeca su i posljednje postavljeno pitanje doživjela kao dobru priliku za razmjenu mišljenja, iskustava i znanja. Nakon rasprave upoznala sam ih s još jednom slikom.

Slika 11. Morsko dno, dječak P. 6 god 3mj.

P: Koje si boje koristio za morsko dno?

O: „Plavu, crvenu, žutu, smeđu, zelenu, ružičastu, bijelu, ljubičastu i narančastu.“

P: Možeš mi objasniti sve što je naslikao?

O: „Najviše na površini je morski pas jer se njemu uvijek vidi peraja, ispod njega su velike ribe koje moj tata zna uloviti kada ide s barkom, a ispod riba se nalazi morski konjic, trava, rak i pijesak.“

Iduće postavljeno pitanje za svu djecu glasilo je: Koje se školjke nalaze na morskom dnu?

Djeca su na ovo pitanje odgovorila: puž, petrovo uho, lepeza, zivjezda.

Nakon toga sam im postavila pitanje: Jete ikad sami izronili školjke?

Svi su sami izronili neke školjke.

Zatim sam ih zamolila da samnom podjele svoja iskustva kako izvade školjke iz mora.

Priče djece o ulovu školjaka bile su vrlo zanimljive, neki ih skidaju sa kamena drugim kamenom, neki ih rone u pijesku, neki ih izvlače štapom iz mora, jedni ih traže u plićaku, drugi u dubokom, neki ih ulove s mrežicama za more...

Slika 12. Morsko dno, djevojčica M., 7 god.

P: Što se sve nalazi na tvojoj slici?

O: „Nalaze se ribe, rakovi, školjke, morska trava, morski krastavci, morska zvijezda, puževi i hobotnica.“

P: Jesi ikada vidjela živu hobotnicu?

O: „Jednom na plaži sam vidjela kako su neki ljudi izvadili hobotnicu iz mora i ona se zaljepila za kamen, to mi je bilo jako zanimljivo. Drukčije sam ju vidjela kad sam ju je jela, ali mi se bas ne sviđa tako jer ima velike krakove.“

P: „Što najviše voliš jesti iz mora?”

O: „Najdraži su mi kolutići od liganja.“

Sljedeće postavljeno pitanje djecu glasilo je: Koje životinje se najviše love iz mora?

Odgovori na ovo pitanje bili su različiti: hobotnice, ribe, školjke, puževi i rakovi.

Pitanje koje je slijedilo glasilo je: Postoje li ju Jadranu otrovne ribe?

Djeca su se složila da postoje otrovne ribe u Jadranu.

Sljedilo je upoznavanje s posljednjom slikom u sklopu ove aktivnosti.

Slika 13. Morsko dno, djevojčica S., 6 god 5mj.

P: Što se sve nalazi na tvom morskom dnu?

O: „Morska trava, morske alge, ježevi, morska zvijezda i ribe jer mislim da sam samo to vidjela sam gledala kroz masku.“

P: Jesi li ikada bila u ribolovu?

O: „Jednom sam išla s djedom s barkom, ali mi je bilo malo dosadno jer nije brzo lovio ribe i ni jedna nije bila velika kakvu sam ja htjela.“

Naš razgovor se nastavio vezano uz bavljenje ulovom morskih životinja.

Djecu sam pitala: Želite li kada odrastete biti ribari? Rekla sam im neka objasne zašto bi željeli, a zašto ne.

Slijedili su vrlo zanimljivi odgovori, a najčešći razlog zašto bi željeli biti ribari odnosio se na to da i njihov tata ribari dok se najčešći razlog zašto ne bi željeli biti ribari odnosi na to da je teško izvući mrežu iz mora.

5. ZAKLJUČAK

U današnje vrijeme sve se više naglašava potreba za individualizacijom djeteta od najranije dobi te samim time stvaranja njegova osobnog razvoja kao pojedinca kroz domenu razvoja kreativnosti i sposobnosti samostalnog rasuđivanja već od najranije dobi. Djeca moraju učiti kroz otkrivanje i biti motivirana samostalno pronalaziti rješenja. Upravo je u takvom pristupu temelj današnjih modernih pedagoških smjernica za odgoj. Pri tome je vrlo važna uloga umjetnosti jer se kroz umjetnost potiče kreativnost i vještine koje ima dijete u samostalnom stvaranju i razvoju, uključujući i u razvoju govora jer se razvojem kreativnosti potiče dijete na otkrivanje novih dimenzija govora, obogaćivanja vokabulara i još intenzivnijeg osluškivanja i ponavljanja govornih obrazaca odraslih.

Upotrebom umjetnosti u odgoju kroz glazbu koja potiče slušanje kao važan povratni proces pri odgoju te kroz igru kao vrhunac kreativnosti djeteta i dječji „umjetnički“ izražaj stvara se pokretačka je energija za razvoj misli i spoznaja koje veoma pozitivno djeluju i na razvoj govora, jer potiču dijete da se izrazi, priupita ili istraži nova područja govora. Posebno je pri tome važno napomenuti kako razvoj govora teče usporedno sa kognitivnim, motoričkim i psihološkim razvojem djeteta. Višestruki utjecaj umjetnosti na razne sfere razvoja djeteta ima neposredni učinak na njegov razvoj govora i govornih vještina.

Razvoj govora sve više se promatra u koordinaciji s razvojem drugih područja kod djeteta. U tom kontekstu povezuje se i razvoj likovne kreativnosti s govornim područjem. Dijete već u ranoj dobi susreće likovno stvaralaštvo, ali i samo radi na likovnom izričaju. U takvim situacijama susreće se s likovnim predmetima, alatom, načinom ostvarenja zamisli kroz likovni izričaj i sl. Dijete prolazi različite faze likovnog razvoja te se u svakoj fazi likovni izričaj može povezati s govorom. Naime, likovno ostvarenje pobuđuje potrebu kod djeteta da se ono govorno opiše, odnosno da se crtež, slika, uradak druge vrste poveže s jezikom.

Stoga se u suvremenoj odgojnoj teoriji i praksi sve više naglašava povezivanje umjetnosti s razvojem govora kod djece. Naime, svako razvojno područje više se ne promatra zasebno, već je ono povezano s drugim razvojnim područjima te sva

razvojna područja zajedno čine jednu cjelinu koja odražava utjecaje različitih čimbenika. Poticanje likovnog izražavanja kod djece predškolske dobi bitan je čimbenik njihovog razvoja jer utječe na razvoj njihovih drugih sposobnosti, a što se odnosi i na razvoj govora, mišljenja, jezičnog izražavanja, povezivanje slike i riječi te na njihovo razumijevanje odnosa između značenja koje ima slika i riječ.

Likovna kultura pruža velike mogućnosti za razvoj djeteta kao i njegovih sposobnosti. Provedeno istraživanje pokazuje kako likovno izražavanje djeluje na djecu predškolske dobi, odnosno na koji način se može povezati njihov likovni izričaj s riječju, govorom. Morsko dno, kao što se pokazalo u ovom istraživanju, poticajno djeluje na različita područja te se sva ta područja mogu povezati u cjelinu.

Kod djece predškolske dobi važno je upravljati njihovim razvojem na način da ga se potiče i podržava. U istraživanju djecu se potaknulo da likovno, preko slika, izraze morsko dno te da o tome kasnije razgovaraju i na taj način šire svoj vokabular, promišljanje i jezično izražavanje.

Mlađa djeca su komentirala svoj rad, koje su boje koristili, što se sve nalazi na crtežu i ako im se likovna aktivnost svidjela. Starija djeca su puno više djelila svoje priče i što su oni sami doživjeli ili što ih je dojmilo oko mora. Razlog tome je što su na različitim stupnjevima govorno-jezičnog razvoja, starija djeca imaju puno veći i opširniji vokabular, dok mlađa djeca svoj tek proširuju. Aktivno provođenje likovne kulture u vrtiću upravo pomaže tome. Sama sam se uvijerila kroz istraživanje da je djetetu vrlo bitno dopustiti da se izrazi na papiru i u ničemu ga ne ograničavati. Djeca su na temelju vlastitih crteža razvijala priču o tome što je nacrtano s čime proširuju svoj vokabular i aktivno potiču govorno-jezični razvoj. Iz tog razloga mi je drago što sam izabrala likovnu umjetnost kao predmet istraživanja jer mi je pokazala najjasniju sliku povezanosti između umjetnosti i govornog razvoja.

Literatura

- Babić, N. (1996). *Razvojna psihologija 1. - psihologija predškolskog djeteta*. Sarajevo: Pedagoška akademija.
- Banjan-Baketić, I. (11. 02 2010). *Razvoj jezika i govora od rođenja do sedme godine*. Dohvaćeno iz Logotheraphia: <http://logotherapia.hr/dijagnostika-i-terapija/razvoj-jezika-i-govora/>
- Bašić, S. (2011). The contemporariness of Maria Montessori's pedagogical concept. *Pedagogijska istraživanja*, 205-214.
- Cain, T. (2015). Umjetničko djelo u glazbenom odgoju i obrazovanju. U D. Težak, *Poučavanje umjetnosti u 21 stoljeću* (str. 115-117). Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu.
- Čimbur, P., & Škarić, I. (1988). *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*. Zagreb: Mladost.
- Guberina, P. (1991). Preduvjeti govorne komunikacije. *Senjski zbornik*, 63-67.
- Guberina, P. (2010). *Govor i čovjek - Verbotonalni sistem*. Zagreb: ArtResor.
- Jelaska, Z., Bošnjak, M., Cvikić, L., Hržica, G., Kusin, I., & Milić, N. (2005). *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Kihak, K. (2013). *Uloga socio-ekonomske veze između majke i djeteta u govorno-jezičnom razvoju*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Leach, P. (2009). *Vaše dijete*. Zagreb: Algoritam.
- Ljubešić, M. (1995). Rana komunikacija i mogućnosti terapijskog djelovanja. *Defektologija*, 151-158.
- Mendeš, B., Ivon, H., & Pivac, D. (2012). Umjetnički poticaji kroz proces odgoja i obrazovanja. *Magistra ladertina*, 111-122.
- Miočić, M. (2012). Kultura predškolske ustanove u svjetlu glazbenih kompetencija. *Magistra ladertina*, 73-87.
- Montessori Primary Guide. (2015). *Reading introduction by Montessori*. Dohvaćeno iz Montessori Primary Guide: <http://www.infomontessori.com/language/reading-introduction.htm>
- Pehar-Zvačko, L. (2000). *Oduzeto djetinjstvo*. Zenica: Dom Štampe.
- Perić, A. (2011). Montessori iz prve ruke. *Metodika i škola*, 12-20.
- Posokhova, I. (2004). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Zagreb: Ostvarenje.
- Pudrlja, V. (2016). *Utjecaj glazbe na razvoj govora*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

- Puškarić, I. (2015). *Čitačke vještine i Montessori pristup razvoju čitačkih vještina*. Petrinja: Učiteljski fakultet u Petrinji.
- Sablić, M., Rački, Ž., & Lesandrić, M. (2015). Učiteljska i studentska procjena odabranoga didaktičkog materijala prema pedagogiji Marije Montessori. *Croatian Journal of Education : Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 755-782.
- Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., & Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing.
- Šagud, M. (2002). *Odajatelj u dječjoj igri*. Zagreb: Školske novine.

POPIS SLIKA

Slika 1. Morsko dno	30
Slika 2. Morsko dno	32
Slika 3. Morsko dno	32
Slika 4. Morsko dno	34
Slika 5. Morsko dno	35
Slika 6. Morsko dno	36
Slika 7. Morsko dno	37
Slika 8. Morsko dno	38
Slika 9. Morsko dno	39
Slika 10. Morsko dno	40
Slika 11. Morsko dno	41
Slika 12. Morsko dno	42
Slika 13. Morsko dno	43

SAŽETAK

Razvoj djeteta najintenzivnije se odvija u predškolskoj dobi. U tom periodu dijete se razvija na svim područjima, od fizičkog pa sve do kognitivnog područja. Da bi djetetov razvoj bio maksimalno ostvaren, važno ga je poticati. Danas je umjetnost prepoznata kao bitan čimbenik poticanja djetetovog razvoja. Uočava se da umjetnost pozitivno djeluje na pojedina područja djetetovog razvoja, odnosno da doprinosi kvalitetnijem ostvarenju pojedinih područja djetetovog bića. Likovna umjetnost utječe na razvoj brojnih djetetovih područja: motoriku, izražavanje, kognitivne procese, koncentraciju, jezik i sl. U ovom radu je prikazan utjecaj likovne umjetnosti na razvoj govora kod djece predškolske dobi. Rad je podijeljen u teorijski i praktičan dio. U teorijskom dijelu objašnjeni su bitni činitelji razvoja govora kod djece predškolske dobi dok je u praktičnom dijelu povezan razvoj govora s likovnom umjetnošću.

Ključne riječi: dijete, govor, likovna umjetnost, umjetnost, vrtić

SUMMARY

Child development is most intense in pre-school age. During this period the child develops in all areas, from physical to cognitive areas. In order to maximize child development, it is important to encourage it. Today, art is recognized as an important factor in encouraging child development. It can be seen that art has a positive impact on certain areas of child development, that is, it contributes to the better accomplishment of certain areas of the child's being. Art is influenced by the development of numerous children's areas: motor, expression, cognitive processes, concentration, language, etc. This paper presents the influence of art on the development of speech in pre-school children. The work is divided into a theoretical and practical part. In the theoretical part, the main factors of speech development in pre-school children are explained, while the development of speech with art is practically related.

Key words: child, speech, art, art, kindergarten